

**УНІВЕРСИТЕТ
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ**

**ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(15 листопада 2024 року)**

№ 102

Переяслав – 2024

УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ

Рада молодих учених університету

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

**«ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

15 листопада 2024 року

Вип. 102

Збірник наукових праць

Переяслав – 2024

УДК 001(477)«19/20»
ББК 72(4Укр)63
В 54

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
«Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»:
Зб. наук. праць. Переяслав, 2024. Вип. 102. 236 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Коцур В. П. – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Воловик Л. М. – кандидат географічних наук, доцент

Євтушенко Н. М. – кандидат економічних наук, доцент

Кикоть С. М. – кандидат історичних наук (відповідальний секретар)

Носаченко В. М. – кандидат педагогічних наук, доцент

Руденко О. В. – кандидат психологічних наук, доцент

Склярєнко О. Б. – кандидат філологічних наук, доцент

Солопко І. О. – кандидат фізико-математичних наук, доцент

Юхименко Н. Ф. – кандидат філософських наук, доцент

Збірник матеріалів конференції вміщує результати наукових досліджень наукових співробітників, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів з актуальних проблем гуманітарних, природничих і технічних наук.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів і посилань несуть автори публікацій.

©Рада молодих учених університету
©Університет Григорія Сковороди
в Переяславі

2023. 125 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/92574/1/Vasyl%ca%b9yeva.pdf>

4. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т. А. Васильєва та ін. ; за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Петрушенка. Суми : Сумський державний університет, 2022. 150 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/89990/1/Vasylieva_education.pdf; jsessionid=51F36C196C42DCB48F69FB7CA8AD5AC4

УДК 373.5.091.33:57

Ольга Лазар, Галина Жирська
(Тернопіль)

МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ З ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ГАЛУЗІ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Розглянуто поняття мотивації (зовнішньої та внутрішньої) як засобу підвищення пізнавального інтересу й ефективності навчання предметів природничої освітньої галузі. Розкрито сутність навчальної мотивації як сукупності процесів, методів, засобів спонукання здобувачів освіти до продуктивної пізнавальної діяльності. Охарактеризовано такі засоби підвищення мотивації навчання природничих наук як проблемне навчання, дослідницька діяльність, інтерактивні технології навчання.

Ключові слова: мотивація, мотив навчання, навчальні предмети природничої освітньої галузі, проблемне навчання, дослідницька діяльність, інтерактивні технології навчання.

The concept of motivation (external and internal) as a means of increasing cognitive interest and effectiveness of teaching subjects in the natural sciences is considered. The essence of educational motivation is revealed as a set of processes, methods, and means of encouraging students to productive cognitive activity. The following means of increasing motivation in teaching natural sciences are characterized: problem-based learning, research activities, interactive learning technologies.

Key words: motivation, learning motive, educational subjects in the natural sciences, problem-based learning, research activities, interactive learning technologies.

Одним з найважливіших завдань сучасних педагогів є необхідність пробудження і розвиток у добувачів освіти інтересу до пізнання нового. У цих умовах важливого значення набуває мотивація навчання як важливий компонент освіти, від якої залежить не лише успішність школяра, глибина й міцність знань, але й бажання і готовність навчатися протягом усього життя. Це надзвичайно важливо для кожної людини, адже, згідно із сучасними дослідженнями, результати її діяльності тільки на 20 % залежать від інтелекту, а на 70-80 % – від мотивації.

Як зазначається у концепції Нової української школи, за останні роки дуже збільшився обсяг інформації у змісті шкільної освіти, оскільки значно зріс загальний інформаційний потік у світі. Тому матеріал підручників часто затеоретизований, переобтяжений другорядним фактологічним матеріалом. Відтак учні спроможні лише відтворювати фрагменти несистематизованих знань, проте часто не вміють застосовувати їх для вирішення життєвих проблем. Спосіб навчання в сучасній українській школі не мотивує дітей до навчання [4, с. 4].

Наука розглядає мотивацію як спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини, який визначає її організованість,

активність і стійкість; здатність людини діяльно задовольняти свої потреби [2, с. 32]. Якщо людина мотивована, її задоволення від роботи може призвести до якісного результату.

Мотивація сприяє появі в учня пізнавальної ініціативи, самостійності й любові до навчання, спонукає його діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях. Загалом, під мотивацією розуміють інтереси, потреби, прагнення, емоції, переконання, ідеали, установки, які спонукають учня до діяльності. Тобто, мотивація – це те, що міститься в людини «всередині».

Особливості формування позитивної мотивації як чинника успішної навчальної діяльності школярів необхідно враховувати кожному вчителю. Навчальна мотивація – це сукупність процесів, методів, засобів спонукання здобувачів освіти до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння знань, що залежить від рівня сформованості мотивації учіння [1, с. 53]. Проблема формування мотивації учіння сьогодні є дуже актуальною. Вирішити її можна шляхом за діяння в навчанні таких ресурсів, які визначаються принципом дитиноцентризму та передбачають орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі [4, с. 5]. Це зумовлено тим, що успішне навчання є особистісно зорієнтованим. Воно ґрунтується на положенні, що учень засвоює лише особистісно значущі знання за умови, що є активним суб'єктом освітнього процесу.

Для розуміння мотивації школярів до вивчення предметів природничої галузі нами проведено опитування щодо освітніх уподобань здобувачів, яке виявило їхнє ставлення до використання методів і прийомів навчання. Найбільше захоплюють учнів на уроках з предметів природничої галузі такі методи і прийоми навчання: цікаві досліди (25%), пояснення вчителя (8%), робота в групах (15%), розвивальні ігри і конкурси (25%), творчі оригінальні завдання (12%), робота з гаджетами (15%).

Науковці розрізняють поняття внутрішньої та зовнішньої мотивації навчання. Для зовнішньої мотивації характерним є своєрідний зовнішній стимул навчання, поштовх або засіб, який спонукає учня до посиленої діяльності. Вона базується на таких методах: заохочення, покарання, похвала, нав'язування мети, ситуація змагання, призначення терміну закінчення діяльності, тобто спонукання до дії без усвідомленого бажання учня.

Для внутрішньої мотивації чинником є мотив – усвідомлене внутрішнє спонукання до дії. Вона передбачає наявність потреби в інформації та активності, підвищення впевненості та незалежності від зовнішніх чинників, прагнення майстерності, прагнення бути кращим. Оскільки мотив навчання – це спрямованість учня на різні сторони навчальної діяльності, він виступає чинником, що формує здібності, які необхідні учню у подальшому навчанні та житті.

Існує багато теорій мотивації діяльності людини, але для вчителя важливо одне: опанування способами створення на уроці такого освітнього середовища, у якому здобувачі відчували б внутрішню потребу вчитися. Це може бути за умови, коли учень самостійно ставить перед собою цілі й докладає зусилля для їхнього досягнення. Чинниками позитивної мотивації навчання учнів може бути наступне:

- наукові знання з природничих наук зацікавлюють, а вчитель створює проблемні ситуації, якими учні захоплюються;
- знання, вміння та навички, що набуваються, мають для учня практичне значення й стануть у пригоді в реальному житті;
- навчальна діяльність стимулює бажання долати труднощі, випробувати власні сили під час опановування навчального матеріалу;
- в системі суспільних пріоритетів наука, яка вивчається, посідає належне місце, що зміцнює мотиваційну основу навчальної діяльності учнів;
- сформовано колективний характер навчальної діяльності (створює сприятливу атмосферу й спонукає до здорової конкуренції серед однолітків);
- учитель справедливо оцінює досягнення учнів, доброзичливо, з повагою ставиться до них і виявляє розумну вимогливість [1, с. 54].

Це актуалізує необхідність використання на уроках з предметів природничої освітньої галузі елементів проблемного навчання. Значення завдань проблемного характеру для досягнення мети навчання дуже важливе, адже їх використання забезпечує більш свідоме оволодіння учнями природничими теоріями, формує в них навички самостійної роботи й уміння виділяти суттєві властивості об'єктів і явищ природи.

Зокрема, у модельних програмах з предметів природничої освітньої галузі в орієнтовних видах пізнавальної діяльності передбачені обговорення проблемних питань. Так, у програмі з біології знаходимо наступні питання: «Як органели одноклітинних евкаріотів забезпечують існування їхніх клітин як самостійних організмів?»; «Чому пошкодження кори по колу спричиняє загибель дерев'янистої рослини?»; «Чому і для чого тварини мігрують?» тощо [3, с. 16]. Для їх обговорення можна використати різноманітні види дискусій (мозковий штурм, дилеми, дебати, панельну дискусію, трикутник У. Діснея). Організуючи проблемне навчання, педагогам слід передбачати можливість вибору учнем способу розв'язання проблеми з урахуванням єдності інтелектуальної та емоційної сфер пізнання.

В основу проблемного навчання доцільно покласти проблемні ситуації, актуальні для здобувачів певного віку. Наприклад, розглянемо таку задачу: «Яйце зважили перед початком і в кінці інкубації, – чи змінилася вага яйця?» Педагогічне керування учнями під час вирішення проблем слід спрямувати на засвоєння знань і способів діяльності, що складається з аналізу завдання, формулювання проблеми, висування гіпотези і її обґрунтування, вибору способу розв'язання, аналізу одержаних результатів.

Чільне місце в освітньому процесі з природничих наук належить формуванню досвіду дослідницької пізнавальної діяльності, залученню здобувачів до активного одержання знань, наукового пошуку, творчості, вихованню соціально необхідних рис особистості. Для цього доцільно використати теми дослідницьких проєктів, передбачених програмою з біології для 7 класу: «Дослідження різноманітності одноклітинних у пробі води з акваріума, ставка, річки, іншої водойми», «Дослідження залежності приросту зеленої маси цибулі ріпчастої від температури та освітлення, інших чинників» та інші [3, с. 24].

Вивчення теми уроку можна уявити як послідовний ланцюжок розв'язання навчальних проблем. Для створення позитивної мотивації навчання таку роботу слід організувати як індивідуально або в групах під час виконання лабораторних робіт, інформаційних, ігрових чи творчих проєктів, або під час моделювання об'єктів і явищ природи.

Формувати позитивну мотивацію до вивчення природничих наук допомагають інтерактивні технології навчання, що, на нашу думку, дають можливість докорінно змінити ставлення здобувачів до об'єкта навчання. За цих технологій учень є активним учасником процесу навчання, його думку поважають, спонукають до активності, до творчості. Це дає йому можливість обговорювати кожну проблему, доводити, аргументувати свої дії, використовувати власний досвід. Особливість інтерактивного навчання полягає в тому, що навчання відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу: вчитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання, вони розуміють один одного. Учні можуть виступати в ролі вчителя, тренера, ментора, коуча в групах. Це сприяє підвищенню їх соціальної значущості, що є стимулом для активної діяльності [5, с. 10].

Організуючи інтерактивне навчання, слід використовувати моделювання життєвих ситуацій, рольові ігри, в яких передбачено спільне вирішення проблем. Під час такого навчання учні вчитимуться спілкуватися з іншими людьми, вільно висловлювати свої думки, критично мислити, приймати обдумані рішення. Найбільш доцільними та ефективними на уроках з предметів природничої освітньої галузі, на наш погляд, є інтерактивні технології кооперативного та колективно – групового навчання. Зокрема: під час уроків засвоєння нових знань, формування вмінь та навичок, на уроках застосування знань, вмінь та навичок – методи «Карусель», «Акваріум», «Мозаїка», робота в малих групах. Для мотивації пізнавальної діяльності, актуалізації опорних знань, створення

проблемної ситуації можна використовувати методи «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Робота у великій групі», «Навчаючи – учусь», «Вирішення проблем».

Особливої уваги заслуговує використання технологій ситуативного моделювання, які передбачають побудову освітнього процесу за допомогою включення учнів у гру. Вона спонукає учнів до формування самостійності, виявлення і розвитку їх творчих можливостей. Ця діяльність дає можливість учням імітувати свої дії, «як в житті». На уроках природничих наук доцільно застосовувати такі технології ситуативного моделювання, як метод реклами, метод презентації, судове або громадське слухання, рольова чи ділова гра.

Метод реклами зацікавлює учнів своєю новизною, сучасністю. Адже вони бачать, яке велике значення в житті має реклама. Користуючись цим прийомом, наприклад, під час вивчення біології доцільно запропонувати учням завдання підготувати рекламу про різних представників біорізноманіття нашої планети, їхню роль у природі і житті людини. Під час уроків фізики доцільно зробити рекламу застосування певних явищ у побуті, різних галузях промисловості, виробництва товарів народного споживання тощо. Метод презентації можна використати на уроці будь-якого типу, на будь-якому його етапі. Найчастіше його доцільно застосовувати, на наш погляд, під час повторення вивченого матеріалу, оскільки учні вже знають питання, що розглядається, тому можуть цілісно, цікаво й емоційно розповісти про нього.

Технології інтерактивного навчання сприяють формуванню мотивації пізнавальної діяльності завдяки створенню атмосфери співробітництва, виробленню загальнолюдських цінностей, життєтворчості, комунікабельності, духовності, інтелектуальності, інформаційності, а також розвитку умінь критичного мислення. Для цього успішно використовуються методичні прийоми «Шість капелюхів Е. де Боно», «Три стільці У. Діснея» та ін.

Загалом, існує досить багато способів формування позитивної мотивації до вивчення природничих наук. Однак їх успіх залежить від готовності педагога добирати ці способи залежно від змісту навчального матеріалу та особистісних орієнтацій школярів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна методика навчання біології: Навч. посібник / І.В.Мороз, А.В.Степанюк, О.Д.Гончар та ін. / за ред. І.В.Мороза. Київ: Либідь, 2006. 592 с.
2. Мачтакова О. Г. Мотивація: від античності до постмодернізму: монографія. Одеса: Атлант, 2013. 210 с.
3. Модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / авт. Балан П.Г., Кулініч О.М., Юрченко Л.П. Київ, 2023. 115 с.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенко. Київ, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Пометун О. І. Активні й інтерактивні методи навчання. *Шлях освіти*. 2004. №3. С.10-15.

<i>Богдана Ткачук, Ірина Матковська</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ	48
<i>Богдана Ткачук, Ольга Чорнобрива</i> ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	51
<i>Вікторія Чумаченко, Оксана Ляхович</i> САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИРУ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ	53
МИСТЕЦТВО	
<i>Ірина Винник</i> ВПЛИВ ТВОРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН УЧНІВ НУШ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	57
ПЕДАГОГІКА	
<i>Світлана Боченкова</i> ПРОВЕДЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ УРОКІВ У ШКОЛІ	60
<i>Юлія Вишинська, Андрій Усатий</i> ІННОВАТИКА У ВИВЧЕННІ ЛІТЕРАТУРИ: ПІДХОДИ, АКТУАЛЬНІСТЬ Й МЕТОДИ	65
<i>Роман Вітрук</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ	68
<i>Надія Деде</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ПЕРШОКЛАСНИКІВ НАРОДОЗНАВЧОЮ ЛЕКСИКОЮ	70
<i>Світлана Дудка</i> ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ ЗДОБУВАЧАМИ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	73
<i>Світлана Завелицька</i> РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ	77
<i>Анна Заліська</i> ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ ЕЙДЕТИКИ У ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ОСНОВАМ МАТЕМАТИКИ	81
<i>Юлія Івановська, Людмила Арабаджи-Тіпенко</i> ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАНЯТТЯХ БІОЛОГІЇ	84
<i>Анастасія Козінцева</i> СТВОРЕННЯ МОТИВУЮЧОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ НАВЧАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ	88
<i>Юлія Краєва</i> ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	90
<i>Ірина Лабіш, Галина Жирська</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ З ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	93
<i>Ольга Лазар, Галина Жирська</i> МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ З ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ГАЛУЗІ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	97